

Østkanten tar til gatene. Marginalitet og banalitet i Oslo

Bengt Andersen

Arbeidsforskningsinstituttet AFI, OsloMet – storbyuniversitetet

Abstract

The Israeli invasion of Gaza in late December 2008 triggered demonstrations – or as several commentators termed them, *riots* – in downtown Oslo, as it did in other European cities. Many young people from the «immigrant dense» suburbs of Oslo participated in these protests. The demonstrations in December 2008 were followed by unusually violent actions on January 8 and 10, 2009. Downtown Oslo turned into a battlefield with vandalized shops and «war-like» clashes between the demonstrators and the police. A central point in the media coverage of this extraordinary situation was that most of the «rioters» were youths with an immigrant background. Commentators speculated that this demonstration offered the youth the possibility to vent their frustrations towards Israel, as well as towards mainstream Norwegian society. Based on ethnographic research in Oslo prior to, during and following these demonstrations, it is argued that several of the rioters in the streets of Oslo were not motivated by a more or less «marginalized» position in the larger Norwegian society, nor were they reacting to territorial stigmatization. Instead, «rioting» was a spur of the moment act. When finished, the «angry rioters» resumed their ordinary or banal everyday life as friends, students, workers, or young men looking for a

job. This paper does not attempt to identify any universal deeper-lying causes of urban unrest. When analyzing such extraordinary events, as cases of «urban unrest» often are, it is fruitful to look for the *particular* as well as the eventual general conditions for such events.

Innledning

Mens 2008 gikk mot sin slutt, invaderte israelske styrker Gaza. I mange europeiske byer utløste militæraksjonen opptøyer. Så også i Oslo. I Norges hovedstad strømmet unge ned til sentrum og var mer eller mindre aktive deltakere først i demonstrasjonene i desember, deretter i det journalister og politikere raskt kategoriserte som «opptøyer» i januar 2009 (Andersen & Biseth, 2013). I avisene og på TV kunne man se bilder av smadrede butikkvinduer og voldsomme sammenstøt mellom ungdom og politiet. Blant mange av demonstrantene, eller «oppviglerne», var det flere unge menn fra Oslos østlige og «innvandrer-tette» bydeler. NRKs journalist kunne opplyse at 160 personer ble «innbrakt av politiet», og på bildet som ledsager saken, er det først og fremst unge menn med «synlig minoritetsbakgrunn» som er i politiets varetekt (Jenssen, 2009a). Det var langt fra bare unge menn som deltok i demonstrasjonene, men basert på journalistenes fortellinger og mine egne samtaler, observasjoner og intervjuer (blant annet med politiet i etterkant) synes det klart at de mest pågående eller utagerende var «unge menn» eller mannlige ungdommer. Formålet med dette kapitlet er å gi et norsk bidrag til byforskningslitteraturen om «urban uprisings», eller uroligheter i byer (Mayer, Thörn & Thörn, 2016). I den internasjonale litteraturen er det også «unge menn» som synes å være de sentrale aktørene (f.eks. Slater, 2011), selv om kjønn ikke alltid blir behandlet eksplisitt (f.eks. Dikeç, 2007). Her må det også presiseres at de kategoriene vi i dagliglivet eller som forskere bruker for å dele inn mennesker, er sosialt konstruerte og ofte gjenstand for uenighet. Kategoribruken i dette kapitlet henter sin inspirasjon fra Gullestad (2002) og Eriksen (2011), som begge påpeker at fenotyper (ytre kjennetegn eller fremtoningspreg) blir brukt aktivt i grensetrekkingsarbeid i Norge, men er først og fremst generert på bakgrunn av et langvarig antropologisk feltarbeid i Oslo (se Andersen, 2014). Valg av kategorier er motivert ut

fra et ønske om at det ikke skal være for stor distanse mellom de lokale, sosiale praksisene, handlingene og utsagnene etnografen observerer eller tar del i, og de analytiske kategoriene som så utvikles for å fortolke disse samme praksisene. Under det nevnte, samt under pågående feltarbeid i Oslo, kommer det klart frem at ungdommer og voksne ofte inndeler mennesker i grupper eller kategorier basert på hudfarge, klesstil og andre synlige kjennetegn. På bakgrunn av dette benyttes de analytiske kategoriene «synlige minoriteter» eller personer med «synlig minoritetsbakgrunn» i det følgende. Personer som selv var født i eller hadde foreldre fra land som Somalia, Pakistan og Irak, ble omtalt som eller omtalte seg selv som «innvandrere», «somalier» eller lignende, mens personer som var «hvite» i huden og for eksempel ikke brukte hijab, ble omtalt som «norske».¹ Det er her også relevant at Oslo er en segregert by, der de mer tradisjonelle klasseskillene nå også har fått en «fargekomponent». Grovt sagt bor de «hvite» (dvs. personer uten innvandrerbakgrunn samt personer med innvandrerbakgrunn fra «vestlige» land) og de med høyest inntekt i vest, mens de med «ikke-vestlig utenlandsk bakgrunn» og folk med (noe) lavere inntekt bor på østkanten (Andersen, 2012; Andersen, Brattbakk & Dalseide, 2017).

I etterkant av disse «kritiske hendelsene» (Andersson, Jacobsen, Rogstad, & Vestel, 2012) var det flere profilerte samfunnsdebattanter og politikere som uttrykte bekymring for at Norge, og da særlig Oslo, i årene fremover ville se «forstadsopprør» lignende det andre europeiske byer har gjennomgått, om styresmaktene eller det norske storsamfunnet ikke ville ta «integreringsutfordringene på alvor» (Moe, 2010a). Oslo er som nevnt en segregert by, og ettersom segregasjon i forskningslitteraturen har blir koblet til «opptøyer» der urostifterne kommer fra mer «innvandrerdominerte» områder (Malmberg, Andersson & Östh, 2013), er det interessant å forsøke se nærmere på situasjonen i hovedstaden.

Et sentralt spørsmål dette kapitlet vil forsøke å besvare, er derfor: *Hvorfor deltok østkantgutter i disse opptøyene?* Målet er ikke å gi et endelig

¹ Det var noen som definerte seg selv og andre på andre måter. En ung mann med mørk hud møtte motstand fra en annen med «lik» hudfarge da førstnevnte sa at han «er fra Oslo». Sistnevnte gutt godtok ikke dette og ville vite «hvor er du egentlig fra»? Men det generelle bildet var at ungdommene beskrev seg selv og andre som omtalt over.

og absolutte svar, men snarere å utfordre eller nyansere de rådende forklaringsmodellene man tilbys i nyere internasjonal forskning på «urban unrest». For eksempel viser Malmberg, Andersson og Östh (2013) til at de som søker å forklare forekomsten av «urban unrest» (her oversatt til uroligheter) ofte viser til segregasjon, da dette igjen betyr at ulike nabolag og grupper har ulike materielle ressurser. Kort sagt gir ulikhet opphav til opptøyer. Det hevdes også at de fattige/innvandrerne ofte er diskriminerte og bor i stigmatiserte bydeler, noe som også gir grobunn for slike uroligheter, siden marginaliserte folk over tid blir frustrerte og sinna. Flere har også påpekt at politibrutalitet har utløst opptøyer (Malmberg et al., 2013, s. 1032). Etter en litteraturgjennomgang, konkluderer Malmberg og hans medforfattere med at

det er klart at *fenomenet* urbane uroligheter kan bli forstått enten som en form for politisk protest eller som et utbrudd av kriminelle aktiviteter i visse byområder til visse tider (...) Begge disse perspektivene understreker forbindelsen mellom segregasjon og opprør/opptøyer (Malmberg et al., 2013, s. 1036, min overs.).

For å gi et delbidrag til et mulig svar på hvorfor de unge mennene tok til gatene i Oslo, trekkes det på data samlet inn gjennom flere med år antropologisk feltarbeid i indre og ytre øst i hovedstaden, inkludert feltarbeidet jeg gjorde som del av doktorgradsarbeidet (fra og med sommeren 2007 og ut 2009). Noen av arenaene der feltarbeidet ble gjennomført, er ungdomsklubber, kjøpesentre og uterom. Hver uke fra 2007 til 2009 tilbrakte jeg mange timer i de ungdomsmiljøene som her omtales (se Andersen, 2014, s. 27–29). Flere av ungdommene jeg snakket, tullet, spilte og spiste med, blant annet på ungdomsklubbene på østkanten, tok del i demonstrasjonene. Det er særlig samtaler med og observasjoner av disse ungdommene i desember 2008 og januar 2009, samt i perioden før og etter, jeg baserer meg på her (se også Andersen, 2012). Jeg hadde ikke planlagt at jeg skulle studere «opptøyer», men det ble et naturlig tema i samtalen med de unge i den perioden. Jeg deltok ikke selv i demonstrasjonene, men snakket med ungdom rett før de dro ut og i det de kom tilbake. I tillegg er intervjuene Heidi Biseth og jeg gjennomførte med groruddalsungdommer om deres deltakelse eller opplevelser av demonstrasjonene viktige

kilder (se Andersen & Biseth, 2013). Feltarbeid gjennomført i indre og ytre øst i 2015, 2016 og i skrivende stund (våren 2017) bidrar til å styrke innsikten i hvordan det er å bo og vokse opp på Oslos østkant.² I tillegg gir over 200 dybdeintervjuer med beboere i ulike nabolag i Oslo-regionen, med politi, kommunalt ansatte, ungdommer på «skråplanet» og andre aktører ytterligere sosiokulturell og materiell kontekstuell forståelse (se f.eks. Andersen, 2009; Andersen, Røe & Sæter, 2015; Andersen & Røe, 2016; Andersen & Skrede, 2017). Diskusjonen støtter seg også på byhistoriske kilder og forskning, dokumentanalyser av offentlige planer og dokumenter samt Oslo-debatten i norske aviser for å gi en «fyldigere beskrivelse» (Geertz, 1993) av informantenes liv og situasjon.

Sosioromlige relasjoner og områdestigmaer

Her kan det være nyttig med en kort presentasjon av et begrep som ofte benyttes innen byforskningen, for blant annet å sette søkelys på «sosiale relasjoners romlighet» (Jessop, Brenner & Jones, 2008, s. 389), nemlig konseptet «sosioromlig» (på engelsk: sociospatial). Den avdøde geografen Edward Soja har i flere arbeider skrevet om det han omtaler som den sosioromlige dialektikken, der hensikten er å understreke hvordan «alt romlig er samtidig, og til og med problematisk, sosialt. Samtidig er det som omtales som det sosiale også reelt sett, eller iboende, romlig (Soja, 2000, s. 8).

Enkelt sagt leves våre liv i rom, mens vi gjennom våre handlinger eller vår væren skaper, former og reproducerer disse rommene (rom blir til «steder»). De aktørene og institusjonene som skaper byrom, inngår i ulike nettverk og konstellasjoner. Videre er disse aktørene ulikt posisjonerte med ulik grad av makt eller innflytelse (Lukes, 2005). Rommene er også et produkt av maktutøvelse – de er (ofte) i høy grad regulerte, planlagte og designet av bestemte aktører (Holston, 1989; Andersen & Røe, 2016; Andersen & Skrede, 2017). Mange av byrommene har blitt formet langt tilbake i tid; rommene har en historie, eller flere historier. Visse nabolag eller bydeler har også et offentlig rykte eller omdømme – et

2 Dette pågående feltarbeidet er finansiert av Norges forskningsråd, prosjektnummer 259888, prosjektittel *Invisible Infrastructures: Socioecological Transformations in the Postindustrial Metropolis*.

omdømme som kan befestes eller endres over tid (Andersen, 2014). Når dette stedsbildet er negativt, er byrommet og dets innbyggere brennmerket eller stigmatiserte (Wacquant, 2008b). I Oslo er det særlig på østkanten en finner stigmatiserte områder og grupper (Alghasi, Eide & Eriksen, 2012; Andersen & Biseth, 2013; Kvamme, 2013), mens vestkantens boligområder er mindre omtalt eller har positivt omdømme (Andersen et al., 2015).

Om det er mer presist å si at områdestigmaer smitter over på beboerne, om det er beboernes (antatte) kvaliteter som fører til at nabolaget blir brennmerket, eller om det er en sosioromlig dialektikk, skal vi la ligge. Her er det mer relevant kort å vise til Jenkins diskusjon av «identifikasjon». Jenkins hevder at identifisering er en toveisprosess:

en interaksjon mellom hvordan vi identifiserer oss selv, og hvordan vi identifiserer andre (...) Identiteter oppstår i pågående relasjoner mellom individer og grupper. Mye er avhengig av i hvilken grad andre aksepterer vårt selvbylde [identification of ourselves], og av hvem som har ressursene og makten til å gjøre deres versjon av «hvem som er hvem» gyldig (Jenkins, 2011, s. 49, min overs.).

I en by som Oslo, hvor arbeiderklassen tradisjonelt har vært geografisk og sosialt atskilt fra middel- og overklassen, og hvor disse sosioromlige skillene siden 1980-tallet har fått en «etnisk dimensjon» eller blitt «farget», er bosted en kulturell betydningsfull indikator på (antatt) gruppetilhørighet (Andersen, 2014; Andersen et al., 2015). Hvor en befinner seg i et bylandskap, er for det første med på å forme mennesker som subjekter og som gruppede medlemmer, og for det andre med på å forme individers og gruppers identitet (hva slags sosiale personer de er). Mange byer sies å være segregerte eller oppdelte; dette innebærer ikke bare at sosiale forskjeller har fått et romlig uttrykk (f.eks. Gough & Franch, 2005, s. 149), men at det romlige og det sosiale (over tid) medskaper hverandre (Andersen, 2014). Her passer det å returnere til Sojas idé om den sosioromlige dialektikken. Knox og Pinch (2010) hevder at

Byrom er skapt av mennesker, og rommene får sin karakter fra de menneskene som bor der. Ved at folk lever og jobber i byrommene, setter de gradvis sitt preg på sine omgivelser, endrer og tilpasser dem etter beste evne, slik at omgivelsene

passer deres egne behov og gir uttrykk for deres egne verdier. På samme tid tilpasser menneskene seg til sitt fysiske miljø og til andre mennesker i sine omgivelser. Det er således en toveis prosess, en sosioromlig dialektikk (Knox & Pinch, 2010, s. 5, min overs.).

Det er godt dokumentert at Oslo er en segregert by der ulike klasser bor atskilt fra hverandre, og der man i grove trekk kan dele opp byen i en vest- og en østkant. Og det er på østkanten de fleste med synlig minoritetsbakgrunn bor og lever (Wessel, 2000, 2015; Andersen, 2012, 2014, Turner & Wessel, 2013; Ljunggren & Andersen, 2014; Andersen & Skrede, 2017; Ljunggren, 2017). Dagens østkant rommer storparten av byens kommunale boliger, og gjennomsnittsinntektene og utdanningsnivået er markant lavere enn vest i byen (gentrifiseringen som deler av indre øst gjennomgår, nyanserer bildet noe, men se Andersen et al., 2017). At østkanten er forskjellig fra vestkanten, er ikke et nytt fenomen, men har tvert imot lange historiske røtter (Myhre, 1990; Kjeldstadli & Myhre, 1995). Det at de kommunale boligene, sosialklientene og «innvanderne» tilhører østkanten, mens vestkanten huser så å si alle prestisjeinstitusjoner som museer, ambassader og universitetet, har bidratt til at journalister og andre ofte har skapt et bilde av nabolagene øst for Akerselva som problematiske, eller at situasjonen på skolene her har vært særlig utfordrende. I 1970 hadde for eksempel VG et stort oppslag med tittelen «De fleste driver sunne aktiviteter – men: Hensynsløse bander herjer drabantbyene» (Worm-Müller, 1970). I saken kommer det frem at politiet i bydel Grorud anser at ungdomsgjenger er et omfattende problem. Et av nabolagene som nevnes, er Haugenstua, der byggingen av de første blokkene ble påbegynt i 1967. Tre år tok det altså før VG så kunne rapportere om store ungdomsproblemer herfra. Jeg har tidligere dokumentert at det deretter har kom en jevn og sterk strøm av slike problembeskrivelser om østkanten i norske aviser (Andersen, 2014; se også Kvamme, 2013).

Alt dette har bidratt til at østkanten og beboerne der har fått et negativt rykte i den offentlige debatten, og at mange Oslo-beboere rangerer nabolag på vestkanten eller i forstedene i Akershus over de i øst (Brattbakk & Hansen, 2004; Andersen, 2014; Roaas, 2016). Mange internt på østkanten opponerer mot denne historiske problemdiskursen eller dette områdestigmaet, men nettopp det at de eksplisitt fortsatt må si imot, viser,

for å låne et begrep fra McDonogh (2003), *mytens* standhaftige eksistens (Andersen & Biseth, 2013). Følger vi Lukes (2005) og Jenkins (2011), er det noen aktører som har mer definisjonsmakt enn andre. I den offentlige bydebatten er journalister, mediene og politikere aktører som særlig setter rammene og styrer fortellingen eller diskursen om østkanten som et problemområde, og beboerne der som «problemet fra øst» (Andersen, 2014, s. 149). I visse sammenhenger rammer stigmaet særlig unge menn eller eldre gutter. Eller kanskje mer presist enn «rammer»; det er østkantens unge menn og mannlige ungdommer med synlig minoritetsbakgrunn som har blitt utpekt som reelle eller potensielle bråkmakere (jenter/kvinner blir sjeldent omtalt i slike vendinger). Mens det er en stor diskurs med lange historiske røtter om østkanten som et problematisk byrom, og i nyere tid som en getto, er det også sterke underdiskurser, der i hvert fall én dreier seg om utfordringer knyttet til unge menn med innvandrerbakgrunn (ofte også knyttet til deres antatte religiøse identitet som «muslimer»). Slike underdiskurser støtter opp under den store problemdiskursen. Noen ganger er det den mer generelle kategorien «ungdommene» i de østlige drabantbyene det ropes varsko om (Riaz, 2016), men sett i lys i den omtalte underdiskursen, er det nok mange lesere som får assosiasjoner til «innvandregutter». Poenget her er at disse unge mennene/eldre guttene er knyttet til bestemte rom i byen. For det første tilhører de det store rommet østkanten, og for de andre henger de særlig ute i det offentlige eller halvoffentlige rom som parker, plasser og kjøpesentre fordi de ikke har «noe bedre» å ta seg til (Riaz, 2016).

Opptøyer – rådende forklaringsmodeller

Opptøyer eller uroligheter i byer er ikke et nytt fenomen i Norge. I 1818 skrev biskopen i Bergen i dagboken sin om hvordan datidens Osloborgere (byen het da Christiania) var kultiverte, mens han fryktet at alkoholkonsumet til de som bodde utenfor i forstedene – forsteder som senere skulle bli en del av Oslos østkant – ville føre til umoral og opptøyer (Sprauten, 1992, s. 179). Kanskje hadde biskopen grunn til å være engstelig. For i 1795 hadde faktisk forstadsbeboerne tatt seg inn i byen og forårsaket «opptøyer» da de fryktet at selv om det var kornmangel, så

ville de rike og mektige borgerne innenfor bygrensene eksportere korn til Frankrike (Sprauten, 1992, s. 353–354). Hæren ble tilkalt for å slå ned urolighetene. Heller ikke utenfor landets grenser er urbane opptøyer et nytt fenomen (Abu-Lughod, 2007), men det at det stadig vekk inntreffer, har gjort at en rekke samfunnsvitere har forsøkt å forstå hvorfor. Abu-Lughods komparative studie fra amerikanske storbyer trekker frem sosial urettferdighet som utløsende faktor. Siden man ikke klarer å bedre forholdene for store grupper fattige byboere, er det overraskende at opptøyer inntreffer så sjelden: «Gitt den vedvarende rasismen i amerikansk kultur, og økende forskjeller i vårt rase- og klassesystem i de siste tre tiårene, så er jeg forbløffet over at store urbane opprør så langt har hatt så avgrenset omfang» (Abu-Lughod, 2007, s. 269, min overs.).

I 2016 ble boken *Urban Uprisings. Challenging Neoliberal Urbanism in Europe* publisert (Mayer et al., 2016). I denne antologien bidrar en rekke forskere med analyser av hvorfor slike hendelser inntreffer i europeiske byer. Som hos Abu-Lughod pekes det først og fremst mot strukturelle årsaksforklaringer. Tittelen er ikke tilfeldig; de europeiske akademikerne understreker at det ikke er snakk om opptøyer («riots»), men protester eller motstandshandlinger («uprisings»). Protestene må forstås innenfor en kontekst av neoliberal bypolitikk – en politikk Oslo-forskere hevder er rådende i den norske hovedstaden (f.eks. Skrede, 2013, 2016). Når forfatterne spesifiserer hva en må legge vekt på i en strukturelt orientert analyse av slike urbane protesthendelser, vises det til *fattigdom*, sosial ulikhet, strukturell rasisme og ikke minst territoriell stigmatisering (Mayer et al., 2016). I bidraget som henter empirien fra Frankrike, forklarer Dikeç (2016) hvordan oppstanden der må forstås som en manifestasjon eller en utløsning av oppdemmet sinne blant de marginaliserte forstadsbeboerne. Som særlig Bourdieus tidligere samarbeidspartner Wacquant har diskutert, er de franske forstedene eller drabantbyene rundt Paris byområder der etniske minoriteter er henvist til å bo, og hvor disse rommene er gjenstand for intens stigmatisering (Wacquant, 2008a, 2008b, 2008c, 2015). De som befinner seg her og deres territorier, er lavest på den sosiale rangstigen, kort sagt utenfor storsamfunnet. Selv om demonstrantene selv ikke sier det rett ut, må deres handlinger ses på som et rop om sosial rettferdighet. Videre sier Dikeç at «urbane protester er politiske hendelser

siden de er episodiske mobiliseringer som eksponerer urettferdighet og [deltakernes] klagemål, de iscenesetter offentlige henstillinger om rettferdighet og fremmer krav om likhet og ansvarlighet» (2016, s. 96, min overs.). Dikeç fastslår derfor at det er viktig å forstå «klagemålenes geografi» (2016, s. 96). Som også Enright (2017) viser til, er de franske drabantbyene et produkt av etterkrigstidens samfunnsideal og velferdsstatens likhetsideologi samt datidens rådende arkitektur- og byplanleggingsideal. Som i Oslo ble ikke de franske drabantbyene et speilbilde av byens totale sosiale og demografiske sammensetning, men stigmatiserte beboerområder for «de andre». I drabantbyene er man forståelig nok sinna – et sinne som altså tidvis materialiserer seg i voldsomme protestaksjoner – da man i tillegg til manglende arbeidsmarkedstilgang blant annet ikke har «gode boliger [og] trivelige nabolag» (Dikeç, 2016, s. 96, min overs.). Selv om ikke hendelsene i Oslo har vært studert med den dominerende strukturelle modellen, har flere forskere sett på opptøyene i svenske byer med samme analytiske blick. Opptøyene, som startet i forstaden Huseby i Stockholm i 2013, blir sagt å være del av en serie uroligheter i utsatte bydeler i neolibérale og segregerte bysamfunn i den vestlige verden. Den første natten ble 100 biler påtent. Disse hendelsene er å forstå som «protester» der demonstrantene ønsker seg «sosial rettferdighet» (Schierup, Ålund, & Kings, 2014; Sernhede, Thörn, & Thörn, 2016). Tilsvarende hevder Malmberg og hans medforfattere at de svenske opptøyene i 2009 må forstås som et svar på sosial og romlig marginalisering, det vil si utenforskap i Sverige (Malmberg et al., 2013). Som vi nå skal se, har denne akademiske forklaringsmodellen en rekke likheter med de analysene norske politikere og samfunnsdebattanter lanserte etter Gaza-opptøyene i Oslo i 2009.

Østkantgutta - sinne eller spenning

I januar 2009 brøt det altså ut opptøyer i Oslos sentrumsgater. Avisene hadde i dagene dette pågikk en rekke reportasjer om hvordan demonstrantene satte fyr på søppelkasser, knuste butikkvinduer, kastet stein og avfyrte fyrverkeri mot politiet, mens politiet svarte med tåregass, bruk av hester og hunder, samt arrestasjoner. På opptøyenes andre dag var

det særlig McDonalds-restaurantene som ble ramponerte. Mediene ble også en kanal for umiddelbare analyser fra journalister, politikere som Venstres Abid Raja, og andre – som lederen av Antirasistisk Senter (Bach, 2009). Her ser vi klare likheter mellom den rådende akademiske modellen og de norske analysene. Bach (2009) skriver at det først og fremst var «ungdom fra Midtøsten og Nordafrika [sic]» som «dominerte opptøyene» i Oslos gater. Politiet legger til at en stor andel av disse kom fra Oslos østlige drabantbyer (Jenssen, 2009b). Videre understrekes det at ungdommene «med rette [er] rasende over Israels fremferd i Gaza» (Bach, 2009), men det var også andre utløsende faktorer – faktorer knyttet til ungdommenes opplevelser med utenforskap i Norge. I et intervju med NRK sier Raja at en må passe på at man ikke får gettolignende tilstander også i Norge:

Jeg har vært på befaring i mange europeiske land, samt USA. Det jeg ser [sier Raja] er en langvarig neglisjering av integreringsutfordringene i disse landene, og hvordan det nå har fått fotfeste i ghettoer [sic.]. Raja mener framveksten av segregerte samfunn gjør at minoritetsungdommer får mindre lojalitet til landet de vokser opp i. Han tror mange minoritetsungdommer ikke føler seg som en del av Norge (Moe, 2010b).

Derfor er det viktig at storsamfunnet jobber for at ungdommene blir strukturelt integrerte, slik at fremtidig destruktiv atferd forhindres. «[M]an må søke finne ut hva som skal til av utdanning og arbeid for at disse unge skal føle at de mestrer sitt eget liv» (Bach, 2009). Kort sagt er minoritetsetniske ungdom fra Oslos stigmatiserte øst ekskluderte og marginaliserte, noe som er viktig å vite for å forstå hvorfor de inntok sentrums gater og lagde «kaos» (Bach, 2009).

Selv om slike forklaringer nok har mye for seg, er påstanden i dette kapitlet at det er mer «bak» disse opptøyene enn et sinne mot det norske storsamfunnet på grunn av en oppvekst i stigmatiserte nabolag, samt opplevd marginalisering og ekskludering. Viktig å bemerke her er at det tross alt var veldig få fra Oslos østkantnabolag som tok til gatene, og enda færre lagde bråk. Som en av mine unge informanter presiserte: «Jeg måtte på jobb, så jeg kunne ikke delta». Mens andre ikke kunne forstå det som skjedde: «Jeg forstår ikke hvorfor de ødela byen, Norge har jo ikke

mishandlet dem!» Et annet poeng er at både før og etter demonstrasjonene levde de ungdommene som deltok, «normale» liv. På feltarbeid (forut for og etter opptøyene) i indre øst eller i drabantbyene i ytre øst var ikke atmosfæren spent, det var lite sinne blant de unge mennene (på feltarbeid igjen i 2015–2017 er det fortsatt ikke noe slikt sinne å spore i hverdagslige samtaler). Det som opptok og opptar unge er idrett, dataspill, fester, kjærestere, skole og andre «banale» ting. Her kan det kort skytes inn at ordet «banale» er brukt bevisst, da mye av segregasjonsforskningen og andre studier av etniske minoriteter ofte vektlegger det mer «dramatiske» eller «spektakulære» (Bourgois, 1999; Wacquant, 2008c; Sernhede et al., 2016). Jeg ønsker altså å understreke at hverdagslivene tvert imot er *udramatiske* og for ungdommene også ofte «kjedelige» (se Holgersson, 2011, s. 224). I intervjuer med politiet i Groruddalen (i 2011 og 2016) blir det presisert at de ikke så eller ser tegn til et oppdemmet sinne eller organiserte ungdommer som opponerte mot storsamfunnet. Hvorfor «okkuperte» de så noen av Oslos mest fornemme gater for noen timer i januar, 2009? For mange av informantene var ikke dette noe de hadde planlagt, men mange, inkludert forfatteren av dette kapitlet, fikk en SMS med oppfordring til å komme oss ned for å demonstrere mot McDonalds, som visstnok skulle støtte Israel. Viktig var det også at det spredte seg rykter i ungdomsmiljøene om at noe morsomt ville skje, det skulle bli «kaos». En av ungdommene forklarte at «ja, mange av mine venner bryr seg om Gaza, men hovedgrunnen til at de dro ned til sentrum, var fordi det var moro og kult». Uten noe sterkt politisk engasjement tok mange en pause fra dataspill og andre hverdagsaktiviteter og dro ut i byrommet for spenningens skyld. I etterkant av opptøyene ble det arrangert flere offentlige møter der ungdommer og representanter for storsamfunnet skulle gå i dialog for å skape bånd mellom de ulike «gruppene», og dermed forhindre at slike opptøyer skulle inntreffe igjen. På et av disse møtene, med ordfører og politiet til stede, stod en ungdom på scenen og fortalte at han urettmessig hadde blitt arrestert under demonstrasjonene, og han forlangte en offentlig unnskyldning. Denne gutten var dog kjent som en «bråkmaker» på den ene ungdomsklubben der jeg gjorde feltarbeid, og forut for demonstrasjonen satt han sammen med venner og snakket om at de skulle ned til sentrum for å «banke opp jøder». Selv om han og

vennene kanskje var et unntak blant de som var aktive «opprørere», var det store bildet at få av informantene i hvert fall dro ut i gatene for å få ut et oppdemmet sinne mot storsamfunnet.

Et hovedpoeng her er at om man skal studere slike opptøyer (f.eks. Dikeç, 2007), er det langt fra gitt at intervjuer med ungdommene eller ungdomsarbeidere i ettertid, eller referanser til statistikk om levekårsforskjeller, vil gi et fullgodt bilde eller den meste treffende forklaringen. Gjennom sammenhengende feltarbeid – gjerne over et år, der en henger med og blir godt kjent med ungdommene og ser dem i ulike roller (som f.eks. kjæreste, student og fotballspiller) – kan en avdekke helt andre og kanskje mindre «spenstige» forklaringer på hvorfor ungdommer oppfører seg som de gjør. Ved å snakke med mennesker over tid i hverdagslige situasjoner og om det som opptar dem der og da, er det mindre sannsynlig at de kun forteller eller snakker om det som forskeren har som «problemstilling» eller tema – sammenlignet med hva slags historier eller utsagn en får gjennom en mer formell eller avtalt intervjusituasjon.

Før vi avslutter dette kapitlet, må det nevnes at to andre forskere var på feltarbeid i Oslo vinteren 2008 og 2009. Andersson og Jacobsen var interesserte i å se på politisk engasjement og hadde valgt en moske som feltarena. Deres tema og etterfølgende analyse skiller seg derfor en del fra det som presenteres i dette kapitlet, men våre funn og perspektiver gir *utfyllende* forklaringer på hvorfor en rekke ulike ungdommer valgte å demonstrere mer eller mindre høylytt. Selv om få av informantene mine var særlig politisk engasjerte og virket å være drevet av en spontan lyst til å oppleve noe morsomt eller «kaos», var det andre, blant annet Jacobsen og Anderssons informanter, som tok til gatene for å vise sitt engasjement og protestere politisk. Også Jacobsen og Andersson (2012) trekker på den rådende forklaringsmodellen for byopptøyer (med referanse til nevnte Dikeç) og hevder at hendelsene i Oslo kan forstås på samme måte: Demonstrantene uttrykte mer eller mindre direkte bekymringer knyttet ikke bare til undertrykkelse og krig, men også til egne erfaringer med «diskriminering, marginalisering og rasisme» (Jacobsen & Andersson, 2012, s. 839, min overs.). I motsetning til det som antydes av Jacobsen og Andersson, er jeg ikke sikker på at slike mer strukturelle analyser som de Dikeç presenterer, kan brukes som en *generell* forklaring på hendelsene i Oslo.

Avsluttende diskusjon

En analyse av den store diskursen om østkanten som et problemområde viser at østkantens påståtte utfordringer er nært knyttet til østkantens reelle beboersammensetning. Selv om den rådende myten vil ha det til at østkantens unge menn er potensielle «problemmakere» (Andersen, 2014, s. 149), lever det store flertallet av disse ungene mennene og eldre guttene «normale» og «banale» liv: De går på skole, jobber/søker jobb, spiller fotball eller cricket, etablerer seg med kjæreste og etter hvert familie, ser filmer, går på cafeer, eller spiser is på Aker Brygge og bader på Huk, Tøyenbadet og Sørenga om sommeren, leier og kjøper bolig og reiser på ferie – for å nevne noe. Det meste av fritiden leves dessuten innenfor østkantens geografi, noe tyder på at mange trives også i nabolag som har et negativt stempel. Faktisk er det flere som klart uttrykker en nabolagspatriotisme, og som ser på Oslo som *sin* by, selv om mange nok føler seg mer hjemme på østkanten der flere «ligner» på dem selv. Fem korte poeng er viktig å få frem. Det ene er at selv om det er trygt å gå rundt for «vanlige» mennesker på Oslos østkant, så eksisterer det gatekriminalitet, særlig i de sentrumsnære områdene. Videre eksisterer det mer eller mindre organiserte gjenger med østkantgutter, særlig på Søndre Nordstrand og i Gamle Oslo, men også i visse deler av Groruddalen. I tillegg er problemdiskursen med på styre særlig en del «majoritetsnorske» barnefamilier bort fra østkanten. Nevnes må det også at en del med synlig minoritetsbakgrunn opplever og klager over diskriminering. Sist, men ikke minst er det i hvert fall noen mer eller mindre religiøse minoritetsungdommer/unge menn som kulturelt kan sies å stå i opposisjon til storsamfunnets idealer og normer. Det kom blant annet frem at noen få av de unge mannlige informantene på dagen for opptøyene ville ned til sentrum for å «ta jøder». Dette var som nevnt over ikke et generelt mønster blant informantene, og det er meget usikkert hvor mange som delte dette synet i andre østkantmiljøer. Tvert imot var det som sagt hverdagens aktiviteter som dominerte folks handlinger, og få individer viste antydning til sinne mot storsamfunnet eller «avvikende» verdisyn.

Selv om en av underoverskriftene over het «østkantgutta – sinne eller spenning», er det mer korrekt å bytte ut «eller» med «og». Når samfunnsforskere leter etter forklaringer på sosiale fenomener eller hendelser, er

det hensiktsmessig ikke å redusere fenomenet til én endelig forklaring. Ja, det er mye som tyder på at forskere som Dikeç (2016) har rett i at analyser som får frem strukturelle faktorerers betydning, gir oss økt forståelse. Som Jacobsen og Andersson (2012) har vist, var det videre mange av deres informanter som deltok i Gaza-demonstrasjonene fordi de var oppriktig politisk engasjerte og «sinna» over hvordan beboerne på Gaza har blitt behandlet av israelske styresmakter. Poenget i dette kapitlet har vært å få frem at når en skal forstå slike store hendelser som «byopptøyer», kan det være nyttig å være åpen for flere mulige forklaringsmodeller og la den faktiske situasjonen og ens egne data styre begreps- eller teorivalget. Den rådende strukturelle modellen mange byforskere ser ut til å foretrekke, er kanskje ikke den mest treffende når en går i dybden i enkeltstående hendelser som den som utspant seg i Oslo. Flere av Oslo-demonstrantene var etniske/synlige minoriteter fra stigmatiserte deler av byen, men på tross av flerårig feltarbeid blant slike unge menn, var det lite som tydet på et begrep som «klagemålenes geografi» (Dikeç, 2016, s. 96) ville være opplysende for å forstå deres hverdagsliv samt deres mer spesielle aktiviteter i januar 2009. Riktig nok var det mange som visste at deres boområder var stigmatiserte, og at mange andre steder i byen snakket om deres nabolag som «gettoer». Og som feltarbeidet i 2015–2017 igjen har vist, er det flere unge i ytre og indre øst som «vet» at de bor dårligere enn de med mye penger i Oslos nye Fjordby. Likevel er det lite sinne mot storsamfunnet å spore. Om det var slik at sosial urettferdighet – inkludert en offentlig diskurs som stempler deg og ditt rom i byen som mindre bra – førte til et oppdemmet sinne og et politisk engasjement, burde dette igjen resultere i langt flere opptøyer eller protester (se Abu-Lughod, 2007; Enright, 2017; Mayer et al., 2016), også i en historisk segregert by som Oslo. Kanskje skal man da ta informanter som sa at de dro ned til sentrum for moroa eller spenningens skyld, på alvor (se også Ceccato & Haining, 2005). I så fall kan «Gaza-demonstrasjonene» også forstås som et brudd med hverdagens banaliteter, en hendelse som har mer til felles med et karneval enn en politisk mobilisering der man krever urban rettferdighet. I alle fall kan denne diskusjonen leses som en advarsel mot romlig determinisme: Byromtilhørighet bestemmer ikke sosiale praksiser. I dagens Oslo velger ungdom som bor i stigmatiserte deler av den segregerte byen, meget

sjeldent å ta til gatene for å uttrykke sin misnøye. Selv om mange østkantboere, inkludert unge menn og andre i en «marginal» posisjon, i intervjuer uttrykker misnøye over at Oslos materielle ressurser er ulikt romlig fordelt, opptar dette dem lite i hverdager fylt opp av konvensjonelle eller banale aktiviteter. Ja, de fleste ser alt i alt ut til å være fornøyde med tingenes tilstand.

Referanser

- Abu-Lughod, J.L. (2007). *Race, Space, and Riots in Chicago, New York, and Los Angeles*. New York: Oxford University Press.
- Alghasi, S., Eide, E., & Eriksen, T.H. (2012). *Den Globale drabantbyen : Groruddalen og det nye Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Andersen, B. (2009). *Evaluering av URO: et kriminalitetsforebyggende prosjekt i regi av Oslo Røde Kors* (Vol. 2009 nr. 15). Oslo: Høgskolen i Oslo, Avdeling for lærerutdanning og internasjonale studier.
- Andersen, B. (2012). Oslo gettoiseres. I S. Indregard (red.), *Motgift. Akademisk respons på den nye høyreekstremismen* (s. 172–186). Oslo: Flamme forlag & Forlaget Manifest.
- Andersen, B. (2014). *Westbound and Eastbound. Managing Sameness and the Making of Separations in Oslo* (doktoravhandling). Oslo: Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.
- Andersen, B., & Biseth, H. (2013). The Myth of Failed Integration: The Case of Eastern Oslo. *City & Society*, 25(1), 5–24.
- Andersen, B., Brattbakk, I., & Dalseide, A.M. (2017). Vinderenliv og Tøyenliv. Ro og uro i en segregert by. I J. Ljunggren (red.), *Oslo – ulikhetenes by* (s. 189–208). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Andersen, B., & Røe, P.G. (2016). The social context and politics of large scale urban architecture: Investigating the design of Barcode, Oslo. *European Urban and Regional Studies*. Publisert på internett 22. april. doi:10.1177/0969776416643751
- Andersen, B., Røe, P.G., & Sæter, O. (2015). Trust and distrust in Oslo: Examining the relationship between the ideals of urban policy and (re)actions and ideals of citizens. I E. Righard, M. Johansson, & T. Salonen (red.), *Social Transformations in Scandinavian Cities: Nordic Perspectives on Urban Marginalisation and Social Sustainability* (s. 107–123). Lund: Nordic Academic Press.
- Andersen, B., & Skrede, J. (2017). Planning for a Sustainable Oslo: The Challenge of Turning Urban Theory into Practice. *Local Environment. The International Journal of Justice and Sustainability*. 22(5), 581–594. doi:10.1080/13549839.2016.1236783

- Andersson, M., Jacobsen, C.M., Rogstad, J., & Vestel, V. (2012). *Kritiske hendelser – nye stemmer : politisk engasjement og transnasjonal orientering i det nye Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bach, T. (2009, 11. januar). De som faller utenfor. *Aftenposten*. Hentet 07.06.2017 fra <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/De-som-faller-utenfor-268364b.html>
- Bourgeois, P.I. (1999). *In search of Respect: Selling Crack in El Barrio*. Cambridge: Cambridge University Press
- Brattbakk, I., & Hansen, T. (2004). Post-war large housing estates in Norway – Well-kept residential areas still stigmatised? *Journal of Housing and the Built Environment*, 19(3), 311–332.
- Ceccato, V., & Haining, R. (2005). Assessing the Geography of Vandalism: Evidence from a Swedish City. *Urban Studies*, 42(9), 1637–1656.
doi:10.1080/00420980500185645
- Dikeç, M. (2007). *Badlands of the republic : space, politics, and urban policy*. Malden, Mass: Blackwell.
- Dikeç, M. (2016). Rage and fire in the French Banlieues. I M. Mayer, C. Thörn, & H. Thörn (red.), *Urban Uprisings. Challenging Neoliberal Urbanism in Europe*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Enright, T. (2017). The political topology of urban uprisings. *Urban Geography*, 38(4), 557–577. doi:10.1080/02723638.2016.1168568
- Eriksen, T.H. (2011). Hva betyr «vi»? I T.H. Eriksen & H.E. Næss (red.), *Kulturell kompleksitet i det nye Norge* (s. 9–41). Oslo: Unipub.
- Geertz, C. (1993). *The interpretation of cultures : selected essays*. London: Fontana.
- Gough, K.V., & Franch, M. (2005). Spaces of the Street: Socio-spatial Mobility and Exclusion of Youth in Recife. *Children's Geographies*, 3(2), 149–166.
- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne: Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holgersson, H. (2011). En stedssensitiv sosiologi – go-alongs og «mentale» kart. I A.-M. Sellerberg & K. Fangen (red.), *Mange ulike metoder* (s. 213–234). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Holston, J. (1989). *The Modernist City: An Anthropological Critique of Brasilia*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jacobsen, C.M., & Andersson, M. (2012). «Gaza in Oslo»: Social imaginaries in the political engagement of Norwegian minority youth. *Ethnicities*, 12(6), 821–843.
- Jenkins, R. (2011). *Being Danish: Paradoxes of Identity in Everyday Life*. København: Museum Tusulanum Press.
- Jenssen, G.K. (2009a, 11. januar). 160 personer innbrakt av politiet. *Østlandssendingen*. Hentet 16.06.2017 fra <https://www.nrk.no/ostlandssendingen/160-personer-arrestert-1.6427157>

- Jenssen, G.K. (2009b, 12. januar). Må få bedre kontroll på barna. *Østlandssendingen*. Hentet 16.06.2017 fra <https://www.nrk.no/ostlandssendingen/14-kalles-inn-til-bekymringsamtale-1.6428468>
- Jessop, B., Brenner, N., & Jones, M. (2008). Theorizing Sociospatial Relations. *Environment and Planning D: Society and Space*, 26(3), 389–401. doi:10.1068/d9107
- Kjeldstadli, K., & Myhre, J.E. (1995). *Oslo – spenningen by: Oslohistorie*. Oslo: Pax.
- Knox, P.L., & Pinch, S. (2010). *Urban Social Geography: An Introduction* (6. utg.). Essex: Pearson Education Limited.
- Kvamme, A.J. (2013). *Barnefamiliers bostedsvalg i bydel Grorud: norsk likhetstankegang som premiss i flerkulturelle skoler og barnehager*. Masteroppgave i flerkulturell og internasjonal utdanning, Høgskolen i Oslo og Akershus, Oslo.
- Ljunggren, J. (red.) (2017). *Oslo – ulikhetenes by. Oslo*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Ljunggren, J., & Andersen, P.L. (2014). Vertical and Horizontal Segregation: Spatial Class Divisions in Oslo, 1970–2003. *International Journal of Urban and Regional Research*, 39(2), 305–322. doi:10.1111/1468-2427.12167
- Lukes, S. (2005). *Power: A Radical View* (2. utg.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Malmberg, B., Andersson, E., & Östh, J. (2013). Segregation and Urban Unrest in Sweden. *Urban Geography*, 34(7), 1031–1046. doi:10.1080/02723638.2013.799370
- Mayer, M., Thörn, C., & Thörn, H. (red.) (2016). *Urban Uprisings. Challenging Neoliberal Urbanism in Europe*. London: Palgrave Macmillan UK.
- McDonogh, G.W. (2003). Myth, Space, and Virtue: Bars, Genders, and Change in Barcelona's Barrio Chino. I S.M. Low & D. Lawrence-Zúñiga (red.), *The Anthropology of Space and Place: Locating Culture*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Moe, B.J. (2010a, 11. oktober). Hvite nordmenn må lære av brune nordmenn. *Norge*. Hentet 16.06.2017 fra <https://www.nrk.no/norge/--hvite-nordmenn-ma-laere-av-brune-1.7330302>
- Moe, B.J. (2010b, 11. oktober). Hvite nordmenn må lære av brune nordmenn. NRK. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/--hvite-nordmenn-ma-laere-av-brune-1.7330302>
- Myhre, J.E. (1990). *Hovedstaden Christiania: fra 1814 til 1900* (Vol. 3). Oslo: Cappelen.
- Riaz, W. (2016, 22. september). Ber politiet om hjelp til å stoppe slåsskamper på Mortensrud, Nyheter. *Aftenposten*, s. 11. Hentet 16.06.2017 fra <http://www.aftenposten.no/osloby/Ber-politiet-om-hjelp-til-a-stoppe-slasskamper-pa-Mortensrud-605047b.html>
- Roas, E.S. (2016). *Ullevål hageby. Verdienes landskap*. Masteroppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Schierup, C.-U., Ålund, A., & Kings, L. (2014). Reading the Stockholm riots – a moment for social justice? *Race & Class*, 55(3), 1–21. doi:10.1177/0306396813509191

- Sernhede, O., Thörn, C., & Thörn, H. (2016). The Stockholm Uprising in Context: Urban Social Movements in the Rise and Demise of the Swedish Welfare-State City. I M. Mayer, C. Thörn, & H. Thörn (red.), *Urban Uprisings. Challenging Neoliberal Urbanism in Europe*. London: Palgrave Macmillan UK.
- Skrede, J. (2013). The issue of sustainable urban development in a neoliberal age: discursive entanglements and disputes. *FORMakademisk*, 6(1), 1–15.
- Skrede, J. (2016). What may culture contribute to urban sustainability? Critical reflections on the uses of culture in urban development in Oslo and beyond. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 9(4), 408–425. doi:10.1080/17549175.2015.1074603
- Slater, T. (2011). From «criminality» to «marginality»: Rioting against a broken state. *Human Geography*, 4(3), 106–115.
- Soja, E.W. (2000). *Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Sprauten, K. (1992). *Byen ved festningen: Fra 1536 til 1814* (Vol. 2). Oslo: J.W. Cappelens forlag.
- Turner, L.M., & Wessel, T. (2013). UPWARDS, OUTWARDS AND WESTWARDS: RELOCATION OF ETHNIC MINORITY GROUPS IN THE OSLO REGION. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 95(1), 1–16. doi:10.1111/geob.12006
- Wacquant, L.J.D. (2008a). Ghettos and Anti-Ghettos: An Anatomy of the New Urban Poverty. *Thesis Eleven*, 94(1), 113–118.
- Wacquant, L.J.D. (2008b). Red Belt, Black Belt: Racial Division, Class Inequality and the State in the French Urban Periphery and the American Ghetto. I E. Mingione (red.) *Urban Poverty and the Underclass* (s. 234–274): Blackwell Publishers Ltd.
- Wacquant, L.J.D. (2008c). *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.
- Wacquant, L.J.D. (2015). Revisiting territories of relegation: Class, ethnicity and state in the making of advanced marginality. *Urban Studies*, 53(6), 1077–1088. doi:10.1177/0042098015613259
- Wessel, T. (2000). Social Polarisation and Socioeconomic Segregation in a Welfare State: The Case of Oslo. *Urban Studies*, 37(11), 1947–1967. doi:10.1080/713707228
- Wessel, T. (2015). Economic segregation in Oslo: polarisation as a contingent outcome. I T. Tamaru, S. Marciniak, M. van Ham, & S. Musterd (red.), *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East meets West*. London: Routledge.
- Worm-Müller, D. (1970). De fleste driver sunne aktiviteter – men: Hensynsløse bander herjer Drabantbyene. VG, s. 5.

